

Prólogo

Dentro do panorama da arquitectura galega en torno a 1900, a figura e obra de Pedro Mariño Ortega supón unha referencia obrigada por ser el un dos homes que mellor encarnan as inflexións que a arquitectura española experimentou no cambio de século. Eclecticismo e modernismo son os dous chanzos da súa traxectoria profesional, compartindo cos arquitectos da súa xeración os acertos e inquedañas dunha época, en si mesma incerta, pero polo mesmo fondamente atractiva.

O autor desta monografía, Xosé Fernández Fernández, trazou con firmeza os aspectos biográficos de Pedro Mariño, facendo, á súa vez, unha valoración crítica da súa arquitectura, a primeira que se arrisca sobre este home de orixe zamorana, de formación madrileña e naturalizado en Galicia. O interese da visión de Xosé Fernández queda garantido non só polo esforzo documental e interpretativo que concretamente se fai sobre Pedro Mariño, senón tamén polo prisma a través do cal se analiza ó que foi arquitecto municipal da Coruña. Noutras palabras, Xosé Fernández dedicou moitos anos a percorre-la arquitectura galega do século XIX e principios do XX, na procura dos arquitectos e mestres de obras que fixeron posible este singular capítulo da arquitectura española, e iso nótase certamente no texto. Supón todo isto, sen dúbida, unha atalaia excepcional para matiza-la obra deste arquitecto dentro dun contexto máis xeral que se identifica coa paisaxe edilicia galega.

Ó facer esta presentación dende Madrid, dende a Escola de Arquitectura na que estudiou Pedro Mariño ata acadalo seu título en 1892, non podo por menos de mirar para atrás para ver quen foron os seus profesores, pois isto explica en parte o carácter inicial da súa obra. En primeiro lugar lembraremos que Mariño fixo unha carreira moi sinxela comparada cos estudos actuais ou cos que os novos planos nos anuncian. A carreira propiamente dita, a que se incluía baixo o nome de ensinanza especial, constaba de catro anos, se ben isto supuña ter cursadas previamente as ensinanzas preparatorias (Debuxo, Cálculo, Físi-

ca, Química, Mecánica, Estereotomía, etcétera) durante tres cursos. A ensinanza chamada especial contaba con moi poucas e específicas materias: Construcción, Teoría da Arte e Historia da Arquitectura, Composición, Materiais e tres cursos de Proxectos, ademais de Arquitectura Legal, Topografía, Hidráulica e outras disciplinas que puideramos considerar menores. O número de alumnos era moi curto, tanto que hoxe case nos custa admitilo, pois, ó rematar Pedro Mariño a carreira, non había máis de trinta e dous alumnos en toda a Escola de Arquitectura de Madrid, número este que era moi superior ó da Escola de Barcelona, que funcionaba xa regularmente dende 1875. Isto explica tamén que o cadro de profesores fora moi exiguo, inda que notable, de tal xeito que cada un deles se encargaba de dúas ou tres materias diferentes. Todo isto convén coñecelo, pois daba a aquela Escola a aparencia dun obradoiro máis próximo ó estudio profesional que ó dunhas aulas de facultade universitaria, como hoxe sucede no mellor dos casos.

O director da Escola de Arquitectura de Madrid era, daquela, Miguel Aguado de la Sierra, o autor do edificio da Real Academia da Lingua, dun ecléctico e interesante clasicismo que sen dúbida tiña moito que ver coa orientación do primeiro curso de Proxectos que tiña ó seu cargo, ademais de ensinar Teoría da Arte. A Escola de Madrid, dende a súa creación en 1844, mantivera unha regra non escrita cal era a de que o seu director fose un dos profesores de Proxectos.

A Composición e os cursos segundo e terceiro de Proxectos correron a cargo de Francisco Jareño e Alarcón, o autor, entre outros moitos edificios, do chamado Palacio de Bibliotecas e Museos, hoxe máis coñecido como Biblioteca Nacional e Museo Arqueolóxico Nacional. Era este un home grave, condecorado ata a saciedade, arquitecto oficial do Madrid isabelino, profesor algo entrado en anos cando o xove Mariño cursou aquelas materias, pero un bo arquitecto que se achegou ó espírito de Schinkel, en particular, e á arquitectura alemana en xeral, ó que se chamou o Rundbogenstil, na medida que o mostra o Tribunal de Contas de Madrid. A Biblioteca Nacional, da que as obras se alonxaron moito no tempo, foi rematada por Antonio Ruiz de Salces que, na Escola, ensinaba Topografía e Xeodesia.

A materia de Construcción dependía de Federico Aparici e Soriano, arquitecto que conta no seu haber, como obra singular, coa bela Basílica de Covadonga en Asturias. Era un bo neomedievalista e os seus apuntamentos de construcción foron moi apreciados por varias xeracións de estudantes de arquitectura. Os Materiais, o seu coñecemen-

to, fabricación e manipulación, explicábaos Luis Cabello e Aso, home de grande actividade e moi vinculado á Sociedade Central de Arquitectos que, como organización corporativa, sería o antecedente do futuro colexio profesional. O Debuxo de Conxuntos e a Historia da Arquitectura estaban a cargo de Ricardo Velázquez Bosco, magnífico debuxante, bo historiador, grande arquitecto e, o que aínda é máis difícil ver unido ó anterior, home de claros e sans criterios respecto á restauración de monumentos. As súas clases de historia, se se permite un comentario que no seu día me fixo Fernando García Mercadal lembrando os seus anos de estudante como alumno de Velázquez Bosco, debían ser, así e todo, algo aburridas pois dedicábase boa parte do ano a falar da arte camorra, e isto moito antes dos decisivos estudos de Parrot. Con todo, Ricardo Velázquez, arquitecto de tardío título, era nestes anos un dos profesores que puideron ter máis atractivo entre o alumnado, pois durante os anos en que estivo Pedro Mariño na Escola, fixo fronte ós encargos que maior sona lle deron, como a Escola de Minas ou o comezo do Ministerio de Fomento, boxe de Agricultura, logo de face-lo Palacio de Cristal.

O autor do I.C.A.I., Enrique Fort, explicaba Tecnoloxía Arquitectónica e Arquitectura Legal, mentres que o grande artista Arturo Mérida e Alinari, arquitecto, escultor e pintor, daba as clases de Modelado. En total oito profesores auxiliados por non máis de media ducia de axudantes, compuñan o cadro profesoral da Escola. Nesta aprenderon a manexar con destreza a linguaxe ecléctica da arquitectura, onde a historia xogaba un papel de fondo do que cabía evadirse en dirección ó eclecticismo fin de século, do que Pedro Mariño soubo tirar bo partido no edificio do concello da Coruña. Aínda se perciben ecos do monumentalismo enfático dun Velázquez Bosco así como outras voces que nos levarían ó recordo dos seus mestres.

Cronolóxica e estilisticamente, Pedro Mariño pertence a unha xeración intermedia entre a que noutro lugar chamei a de 1850, a de Gaudí, e a de 1875, isto é, a de Julio Galán Carvajal. Entre os mestres do eclecticismo que acabaron facendo modernismo, e os que comezaron facendo modernismo para rematar proxectando edificios racionalistas. Mariño ocupa unha incómoda situación intermedia que o levou a participar nos tres chanzos citados, como todos aqueles que nados na década dos sesenta tiveron unha vida máis ou menos prolongada que lles permitiu alcanza-los anos 30 do noso século XX. Así ocorreu con Mariano Estanga (1867-1937), Pedro Cerdán (1862-1947),

Luis Bellido González (1869-1955), Manuel Martínez Ubago (1869-1928), Antonio Pintor (1862-1946), José Puig Cadafalch (1867-1957), Antonio María Gallisá Soqué (1861-1903), Luis Muncinill Parellada (1868-1931), José Manuel Cortina Pérez (1868-1950), Vicente Juan Pascual Pastor (1865-1941), Víctor Beltrí Roquetas (1865-1935), Pablo Monguió Segura (1865-1956), etcétera, moitos dos cales foron tamén arquitectos municipais en distintas cidades españolas, desempeñando cometidos paralelos ó que Mariño houbo de asumir na Coruña.

Son moitas, en fin, as reflexións que suscita un traballo como o de Xosé Fernández que aquí se publica e me honra prologar. Pero non quereda rematar sen lembrar ó lector que esta investigación ten o interese engadido de recuperar un deses arquitectos do século XIX habitualmente esquecidos pola historiografía e absolutamente ignorados polo común das xentes. Este descoñecemento, desgraciadamente, facilitou en moitas ocasións a desaparición de tanta arquitectura que hoxe desexaríamos ver incorporada á paisaxe urbana das nosas cidades. Moitos foron os derrubamentos que, en efecto, empobreceron o patrimonio arquitectónico dos séculos XIX e XX, ó que non se lle permitiu celebrar un cumpreanos centenario, pese ós argumentos en contra esgrimidos por historiadores e arquitectos, empeñados en facer ve-los valores irremprazables de toda esta arquitectura. Nesa liña o autor do libro ofrece argumentos máis que dabondo para salvagarda-la obra de Pedro Mariño, que se ben está consolidada, non por iso se pode descoidar, pois firme era o desaparecido mercado Eusebio da Guarda, na praza de Lugo da Coruña, e estable o derrubado Teatro-Circo Emilia Pardo Bazán, que na mesma cidade dirixiu Mariño. Todos coñecemos situacións semellantes e recentes noutras cidades de Galicia e a todos compete contribuír sexa dende a historia, dende o proxecto ou dende a política municipal para transmitir nas mellores condicións este legado, do que non cabe considerarse alleo.

PEDRO NAVASCUÉS PALACIO

Catedrático da E.T.S.A. de Madrid e Académico de Número
da Real de Belas Artes de San Fernando